

20203

SMÅLAND

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Höreda

24/9 1949

Bååge, Ebba, 1949

Svar på ULMA:s frågelista 1 Mjölkhushållning

10 bl.4:o

2 " " teckn.

20203

1.
Mjölke Här i bygden användes
~~Mjölke~~ från kor och getar som
människaföda. Som djurföda
användes mjölke till uppfödning av
kalvar och korrigrisar. Förkortat
mjölke användes till beredning av färg.
Vid strykning av kate och spisar an-
vände man i gamla tider krita uppblan-
dat i mjölke. Bortträning av mjölke
har inte före kommit

Här hade sperrvarm mjölke eller
kovarm när den myslig var mjölkead innan
den purrit blivit avkyld.

Till barn brukade givas mysilad mjölke och
kallades då silsupp

Söt mjölke kallades ostkumrad mjölke,
och fick inte vara över ett dygn gammal.
Stumrad mjölke kallades stummjölke,
var den tvärt stumrad kallades den
skäll. Mjölke som var lite syrlig kallades

2.
blåsur. Mjölke som självsurnat kallades
filburrte och användes mycket särstilt
på sommaren. Någon annan tillställs
för att på sur mjölke, än sur grädd e mj.
företkom ej. Mjölke som kokades upp
och tillgattes med dricka kallades ölöst.
Vade man inte dricka skar man med karn-
mjölke. Ölsupa kallades uppskottet dricka
med sirups och redt med magra mjölkorn
denna näu användes vid förkylningar och
till barnsängskvinnor.

Utar mjölke och vete eller kornmjöl
gjordt från klints och lade i bullong
skottet på bunt tillsammans med sönder-
skuren potatis.

Den låsa korniga massa som vid
kokning av mässor steg till ytan kallades
vällvasle, den skurrades av och äts som
välling.

3.
Rämjölk Utav rämjölk, beredd Kalvodans
och rämjölksparrkaka. Kalvodans bestod
utav enbart rämjölk, från första mjölken
efter kalomningen, och slops i en bräspanna
eller burk, och insattes i uggnen, eller
bakades ärenså glöden, eller häldes rämj.
i en krukta och ställdes i en kittel med
vatten och sattes på elden att koka till
rämjölkens stelmat. Till rämjölkspar-
kakia tillsattes mjöl och ostläse

På vintern brukade man koka
upps mjölk, och lägga bitar av parr-
kakia däri, även till hvar gröt åt man
upps kokt mjölk. Skinn på kokt mjölk
kallades skinn

De mjölkätter som beredd, gerrum tillsatts
av löspanna var söst och ostkaka
Söst. Söt mjölk kokades upps, och arkylades
därefter läse till sattes, sedan kokades massan
både länge o, väl. Gerrum mjuka ost var mycket

omtycket, och användes i stället för smör på
gårdar, och även som förning i svan
ostkaka som kom i bruk.

Ostkaka. Söt mjölk uppvärms och lägs-
lägges. Hgg, grädd mandel och socker
spås samman, och den sänderomulade
ostmassan sammanblandas och slås i
en bunke och gräddas i ugn.

Mjölkens förvaring.

Mjölkten förvarades hemma vid gårdens
på en hylla i skafferiet, eller på en hylla
i köket. På sommaren gjordes källaren
ren från potatis, och då förvarades mjölkten
där. Ost och smör förvarades på samma
ställe.

De käll som användes vid mjölkning kallades
bytta (bötta) med en låg stav. Mjölkten
silades genom en strållike träsil med
en granniskvist eller en linneduk.

De käril som mjölkern silades i kallades
blecke, och kunde vara av bleck eller
koppar, ler eller träfat.

På en gård, Broatops i Semshult
socknen här i Lönneby län, har jag
funnit dessa trädkäril ^{komma} jag fått hjälps med
att skissera av. Vid skurering av gräddan
användes en stor träsked (se b.)

Grädden förvarades i ett särskilt käril.

Sorrör: Sorrör tillverkades här på orten
endast av grädden från kärmjölk.
Med stöt kärna omman både kärnarr.
Jag har hört berättats, att kärnor har funnits,
som varit urholkade ut en trädstock, med en skalad
funnstav som till. Kärnor funnos i flera
ställen, i mitt hem hade vi en större och en
mindre, av vilka den ena finns fortfarande.
Som som laggade med träbjördar.
Dessa som skissen visar är laggarna tillagade

för hand. Man stod i köket under
kärmandat, men på sommaren när det
var varmt, stod man ute på någon
spal plats. Ett annat sätt som
brukade kända smör på, var vispning,
då man måste vispa åt ett hål, höjer
hela tiden. Jag har hört, att dom lade en
10 öring i grädden, om det inte ville
bliva smör. När man kärmat en stund,
så präste grädden upp, och då sade man
att grädden flöt upp, och när den sjönk så
sade man att grädden skurit sig, och då
blev det smort smör. Smört skölptes med
gräskat vatten, och när det ältats en stund,
så saltades det.

Kärl som användes, att äta smöret
i var smörtråg, i mitt hem hade vi en
stort träfat och en stor käsked, men jag
vet dock som använde bara händerna
till att arbeta smöret.

7.
Brukade vara vanligt, att när det kändes
fick var familjemedlem en smörellicka på
en skiva bröd, detta kallades kärngås.

Förekom också, att dom fick en smörellicka
var till nykokta potatis, och fick då smöret
utgöra bäglet för den måltiden.

Smöret förvarades i källingar eller
staga om 1 kg. i varje, eller packades
det mer i en smörbiffa.

Smöret sålufördes på Ekisjö Berg
eller hade dom s. t. smörställen,
då dom lammade 1 kg. här och 1 kg.
där, eller lammade alltsammans hos hand-
lamm. Ved smör, som dom hade med sig
på färden, förvarades i smörask

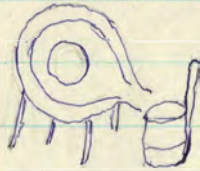
8.
Öst. De ostbarter som ostades här på orten var, Kärrmjölkost, Kummingost, Skummingost och ost av ostkummad mjölk, som kallades helfet ost.

Kär julasten skulle astas, så gick byns kvinnor tillsammans och bar och en hade då med sig mjölk efter råd och lägenhet, och så hjälptes de åt att östa. En sådan ost kunde bli på en 75 i 100 liter. En särskild ostkorg fanns för den, en laggad och försedd med smäl här i tullen och på sidorna, så att vasslen kunde rinna ut, något lock fanns ej.

Mjölken uppvärmdes i en spö kittel, på spisen vägnar termometer fanns ej, utan som kände med armbågen om mjölken var lagom varm, och då togs den av elden, och ostläjset hävdes i, och kändes om, så gick det stå en stund, och under tiden brukade kvinnorna dricka kaffe, och göra i ordning ostkorgarna

9.
En stor handduk lades över ostkorgen,
som stod på en ställning och hällde något, så
att vasslan kunde rinna av.

Så mjölken i kitteln
hade starrat väde som

om med en visp, och så gick det stä
att sjunka. Då vasslan hälldes av
och flockan samlades i hop och lades
i ostkorgen, och så trycktes och tra-
mades den med händerna, så att
lades sedan ovanpå osten. Osten vändes
osten en gång om dagen, om en vecka
tog osten upp ur korgen, och lades
upp på en hylla. Efter ett sådant
lyste trakt förades kvinnorna med
mat och kaffe.

Ostkorgar funnos även flätade av en fiber och tillverkades här i Småland

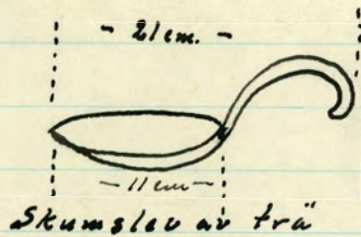
Ost löse

När kalven som inte fick vara
stor mer än en vecka skulle

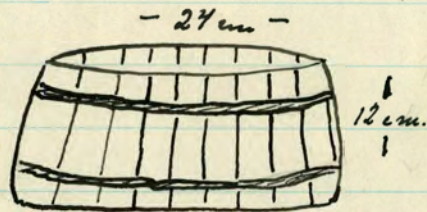
10.
slaktes. fick man dricka på mycket
mjölk som man ville ha, och de
ostklumpar som blev i löpsmagan
kvättades ner i grön strö, och kramades
sönder, och blandades med grädd- o salt
och kryddor. Löpsmagan skjölldes, och
massan lades där i, och uppträngdes
vid spisen till torka. När det skulle
användas, skar man en bit och uppblötte
i mjölk, och vävde i ostmjölken.

Man kunde också förfvara löpsen i
en kruka med mjölk och lite brännvin
på.

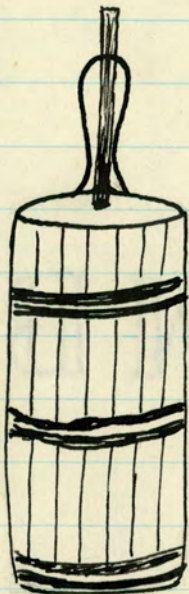
Kesost och mesmör var inte brukats
så allmänt här på orten, blott på
enstaka ställen. Kesost kokning gick
så till, att vasslan kokades, och när vass-
lan flöt upp, skummades den av, och
vasslan kokades ihop till den blev tjock
som en gröt, då vävdes vassvasslan tillbaka och rövdes
om och uppvävdes.

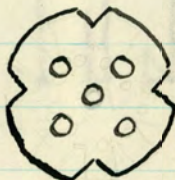
Skumslav av trä

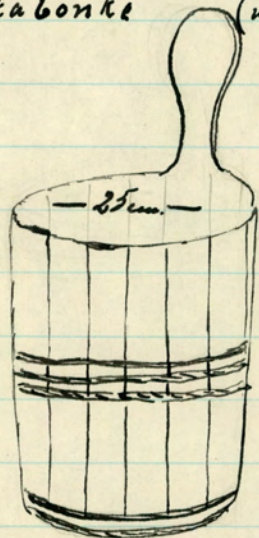
"Mjölka bonke" (m. träband)

"Kena" (m. träband)

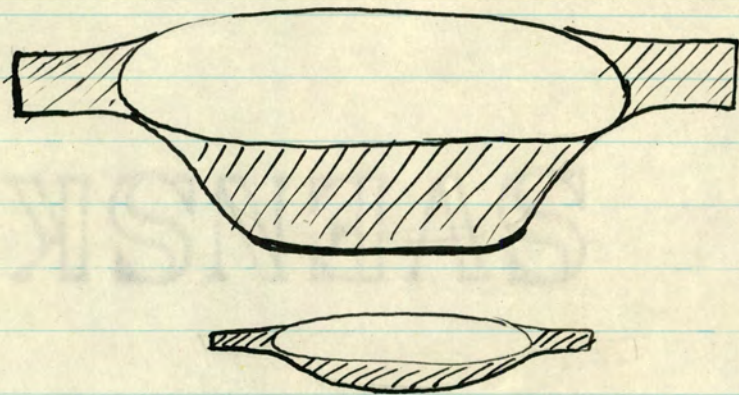

töla

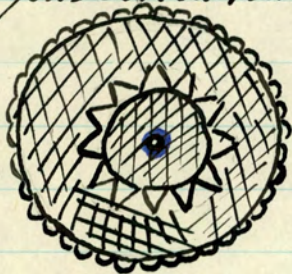

"Mjölka bötta" (m. träband.)

Swörtråg urholkad ur en stock.

Norgens botten i olika mönster.

Ostkorg flätad av träfiber

